

ፖለቲካ

አብ ስዊስ ናይ ፖለቲካ ስልጣን አብ ሰለስተ ይኸፈል። መንግስቲ፡ ካንቶን(አባላት ሃገር)ን ምምሕዳር ከባቢን። ስዊሳዊያን አብ ግዜ ምርጫ አብ ፖለቲካዊ መድረኽ ይውስኑ።

ሃገረ ስዊስ

ሃገረ ስዊስ ካብ 1848 አትሒዛ ኔራ። ርእሲ ከተማኣ ከአ ቦርን ኢያ። ሓድነት ስዊስ አብ ብሔር፡ ሃይማኖትን ቋንቋን ዝተመስረተ ኢዩ። ኩሎም ባህሊታት ብነጻ ድልየት ብሓባር ዝተጠርነፉ ኮይኖም፡ ሰብ " ሃገረ-ድልየት" (Willensnation) ኢሉ ይሰምዮ። ስዊስ አብ ዓለምለኸዊ ፖለቲካ ሻራ ዘይብላ ሃገር ኢያ።

ፈደራላዊ ስርዓት

አብ ስዊስ ኩለን ካንቶናትን ምምሕዳር ከባቢታትን ናይ ገዛእ ርእሰን መሰል ምውሳኔን ምምሕዳርን/ ርእሰ ውሳኔ/ምሕደራ/ አለወን። እዚ ከአ ፈደራላዊ ስርዓት ይበሃል። እተን 26 ካንቶናትን ልዕሊ 2000 ምምሕዳር ከባቢታትን ምሉእ መንግስታዊ ትሕተ-ቅርጺ ኣለወን። ካንቶን ኣርጋው ናይ ገዛእ ርእሳ ቅዋምን መንግስታዊ ምሕደራን፡ ባይቶን ቤት ፍርዲን ኣለዎ። ንብዙሓት መንግስታዊ ስርሓት ካንቶንን ምምሕዳር ከባቢታትን ሓላፍነት ይስከሙ። አብዚ ከም ኣብነት ናይ ትምህርቲ ስርዓት ካብ ካንቶን ናብ ካንቶን ሕግታቱ ይፈላለ። አብ ናይ ምሉእ ስዊስ ስርዓተ መንግስቲ ሕግታት እዚ ናይ ካንቶንን ናይ ምምሕዳር ከባቢን ሕግታት፡ አብ ዝምልከቶም ቦትታት ከም ቅቡላት ኮይኖም ይምዝገቡ። ምምሕዳር ከባቢታት ሓድሓደ ሕግታት ክገድፉ ይኸእሉ። ንምቁጽጻር ዕዮታት ካንቶንን ምምሕዳር ከባቢን ቀረጽ/ ግብሪ ልክዕ ከም መንግስቲ የኸፍሉ።

ምምኛራሕ ስልጣን

ስልጣን ኣብ ሓደ ንኸይጥቕለል ንኩሉ ክከፋፈልን ኣብ ሃገረ ስዊስን ኣብ ካንቶናትን ስልጣን ኣብ ሰለስተ ርእሰን ዝኸኣላ ኣካላት ይኸፈል። ንሳተን ከአ ሓጋሪ ኣካል፡ (gesetzgebende Gewalt), ፈጻሚ ኣካል (gesetzsausführende Gewalt) ፈራዲ ኣካልን (richterliche Gewalt) እዮም። ኣብ ካንቶን ኣርጋው ነዚ ሓላፍነት እዞም ዝስዕቡ ሰብ-ስልጣን ይስከሙዎ።

- ሓጋሪ ኣካል/ Legislative/፡ ላዕለዎይ ቤት ምክሪ (Grosser Rat) (140 ኣባላት፡ ካብ ህዝቢ ኣብ ነብሲ ወከፍ 4 ዓመት ዝምረጹ)።
- ፈጻሚ ኣካል/ Exekutive/፡ ኣዛዚ ቤት ምክሪ / (Regierungsrat) (5 ኣባላት፡ ካብ ህዝቢ ኣብ ነብሲ ወከፍ 4 ዓመት ዝምረጹ)
- ፈራዲ ኣካል/ Judikative/ ፡ ዝተፈላለዩ ቤት ፍርድታት ብደረጃ ወረዳን ካንቶንን ዝኸሙ።

ምምሕዳር ከባቢታት ክአ ሓጋሪ/ Legislative/ (Gemeindeversammlung)ናይ ምምሕዳር ዋዕላ ወይ ናይ ባይቶ ዋዕላን (Gemeindeversammlung, Parlament) ፈጻሚ /Exekutive (ናይ ከተማ ወይ ምምሕዳር ከባቢ, Stadtrat, Gemeinderat) ኣለዎ። ብደረጃ ሃገር ሓጋሪ ኣካል ክልተ ክፋላት፡ ሃገራዊን ቆዋሚን ቤት-ምክሪ (National- und Ständerat) ኣለዎ። ሃገራዊ ርእሰ-ሃገር (7 ኣባላት) ቡንደስራት (Bundesrat) ይበሃሉ።ብሃገር ደረጃ ፡ ዝተፈላለዩ ቤት-ፍርዲ ኣለዉ። ሃገራዊ ቤት-ፍርዲ፡ ከም ዝለዓለ ፈራዲ ኣካል ኩሉ ናይ ካንቶናት ውሳኔታት ናብኡ ይመሓላለፍ።

ዲሞክራሲያዊ መሰል

ስዊሳዊያን ናይ ድምጺ ምሃብን መሰልን ናይ ምምራጽ መሰልን አለዎም። ናይ ፖለቲካ መራሕቲ ብደረጃ ካንቶንን ብደረጃ ሃገርን ባዕሎም ምርጫ ከካይዱ ይኽእሉ። ብተወሳኺ ዜጋታት ስዊስ ኣብ ህዝባዊ ምድማጽ ንፖለቲካዊ ስርሓት ብምምሕዳር ከባቢ፡ ብካንቶን ብሃገር ደረጃ ይውስኑ(ቀጥታዊ ዲሞክራሲ)። ብተበግሶን ጎስጃስን ህዝቢ፡ ዜጋታት ስዊስ ናይ ገዛእ ርእሶም ርእይቶ ኣብ ምርጫ ከቕርቡ ይኽእሉ። ወጻኢተኛታት ኣብ ካንቶን ኣርጋው ዝነብሩ ናይ ምርጫ መሰል የብሎምን። ይኹን እምበር ናይ ገዛእ ርእሶም ርእይቶ ብምእካብ ጥርግን ናብ ሰብ-ስልጣን ስዊስ ክልእኩ ይከኣል።

መሰረታዊ መሰላት

ንመሰል ዝምልከት መሰረታዊ ሓረጎች ጽሑፍ ሕግታት ናይ ስዊስ ኣብ ሃገራዊ ቅዋም (Bundesverfassung) ተመዝጊቦም ይርከቡ። እቶም ቀንዲ ናይ መንግስት ቅዋም ኣቑዋም ዘለዉ፡ መሰረታዊ መሰላት፡ኣብ ናይ ኤውሮፓ ሰብኣዊ መሰላት ውዕል (EMRK) ዝጸደቑ እዮም። እዚ እምን ጎህላወ ደቂ ሰባት (ንኣብነት ናይ ምንባር መሰል፡ መሰል ሓገዝ ኣብ ሓደገኛ ኩነታት)፡ ካብ መንግስታዊ ጸቕጢ ኣብ ልዕሊ ውልቀሰባት ወይ ጉጅለታት ካብ ናይ ብዙሓን ወገን ይከላኸሉ። እዚ እምን ዋላ ሓደ ሰብ ብምኽንያት መበቐሉ፡ ዓሌቱ፡ ሃይማኖቱ ወይ ጾታኡ ወይ ብምኽንያት ጾታዊ ርክቡ ከይንጸልን መሰሉ ከይገሃስን ይከላኸሉ። ግዳይ ዓሌታዊ ፍልልይ ዝኾኑ ሰባት ኣብ ካንቶን ኣርጋው ብነጻ ብዘይ ክፍሊት ናይ ምኽሪን ደገፍን ሓገዝ ይረኽቡ። ኣብ ስዊስ ናጽነት ሃይማኖት፡ ርእይቶ ምሃብን ናይ ጽሑፍ ምዝርጋሕን ዝተሓለወ ኢዩ።

ዝያዳ ሓበሬታ (ሊንክኣድራሻታት ብሮፕራት ቡለቲን)

www.konnichiwa-aargau.ch/ti/canton-aargau/political-system